

Gdańsk, 28.08.2021 r.

prof. dr hab. inż. arch. Lucyna Nyka
Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej
ul. Narutowicza 11/12, 80-952 Gdańsk
tel. 58 347 2315, fax. 58 347 1315

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej mgr inż. arch. Julii Wleklińskiej
pt. „**Nowa koncepcja turystyczna dla Kanału Elbląskiego**” opracowanej pod kierunkiem prof.
Macieja Światały jako promotora oraz dr. Pawła Gełesza jako promotora pomocniczego na
Wydziale Architektury i Wzornictwa Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku.

Charakterystyka formalna pracy:

Przedstawiona do recenzji rozprawa składa się z 151 stron tekstu z ilustracjami, map tras wycieczek, rysunków oraz wizualizacji zaprojektowanych obiektów, streszczeń w języku polskim i angielskim, oraz bibliografii podzielonej na źródła cytowane, pozostałe źródła oraz źródła on-line.

Temat pracy i jego ujęcie, cel i metoda pracy:

Przedłożona dysertacja przedstawia spójny proces badawczy – naukowy i projektowy służący wypracowaniu nowej koncepcji turystycznej dla Kanału Elbląskiego. Cel pracy został właściwie i klarownie przedstawiony jako potrzeba zmiany postrzegania i sposobu użytkowania Kanału Elbląskiego oraz ożywienia turystycznego całego regionu poprzez zaproponowanie nowego modelu turystyki. Model ten zawiera w sobie projekt lokalizacji małych przystani, tras wycieczkowych w głąb regionu, turystycznej infrastruktury lądowej związanej przystaniami (pawilony) oraz propozycję projektową nowej jednostki pływającej.

Teza pracy wynika z postawionych celów i jest w pełni oryginalna: „Bez odpowiednich działań zakresu projektowania, walorom przyrodniczym KE grozi degradacja przyrodnicza i dewastacja poprzez niewłaściwe gospodarowanie tym akwenem. Pełne wykorzystanie potencjału KE jest możliwe jedynie przy uwzględnieniu w programie turystycznym kontekstu regionalnego, społecznego i technicznego, tworząc tym samym nowy model turystyki regionalnej”.

Metody pracy zostały trafnie dobrane. Kandydatka dokonała szeroko zakrojonej kwerendy bibliograficznej, przeprowadziła analizy porównawcze i badania terenowe. Podkreślić należy

korzyści dla pracy wynikające z aktywnego udziału Pani Julii Wlekińskiej w międzynarodowych konferencjach poświęconych dziedzictwu i turystycznemu wykorzystaniu kanałów w Europie i na świecie. Znaczący wpływ na prezentowane rozwiązania projektowe mają też bezpośrednie doświadczenia Autorki związane z przemierzaniem Kanału Elbląskiego i obserwacją dziedzictwa hydrotechnicznego, stanu utrzymania kanału oraz środowiska przyrodniczego w wodzie i na obszarach nadwodnych. Obserwacje te pozwoliły na dostosowanie rozwiązań projektowych do konkretnych warunków krajobrazowych, kulturowych i przyrodniczych.

Konstrukcja pracy jest prawidłowa. Autorską metodą jest również budowanie fundamentów dla nowego projektu turystycznego na zidentyfikowaniu i rozpoznaniu zależności pomiędzy trzema zagadnieniami, każdy o specyficznej literaturze: krajobraz, turystyka, kanały. Dopiero następnie, przez pryzmat zrozumienia dla tych zagadnień Autorka przedstawia charakterystykę Kanału Elbląskiego i proponuje oryginalną autorską koncepcję turystyczną. Bardzo wartościowa jest koncepcja wejścia w region poprzez tworzenie pętli, jako tras wycieczek, które turysta mógłby przemierzać, a przez to zwiedzać nie tylko liniową przestrzeń wokół kanału, ale też cały region. Obiekt pływający zaprojektowany został w sposób interesujący ze względów zarówno formalnych, materiałowych jak i wyboru napędu. Ważna jest podjęta przez Autorkę decyzja dopuszczająca możliwość wariantowania ostatecznych rozwiązań formalnych i użytkowych obiektu pływającego oraz sposobu ulokowania pawilonów obsługujących w zależności od potrzeb. Prace projektowe zostały poprzedzone analizami. Zwraca uwagę znaczące doświadczenie Autorki dysertacji w projektowaniu obiektów pływających, w szczególności jachtów (portfolio). Doświadczenia te pozwoliły na wypracowanie koncepcji obiektu pływającego, który znakomicie wpisuje się w kontekst Kanału Elbląskiego i regionu.

Teza pracy została zweryfikowana pozytywnie. Zarówno część tekstową jak i projektową oceniam bardzo wysoko.

Konstrukcja rozprawy i uwagi szczegółowe

Dysertacja składa się z siedmiu rozdziałów, z których pierwszy jest wstępem do pracy a końcowy rozdział siódmy zawiera podsumowania i wnioski.

W rozdziale pierwszym Kandydatka dokonała bardzo dobrej prezentacji problemu niedostatecznego wykorzystania Kanału Elbląskiego oraz intencji poprawy tej sytuacji. Intencja ta rozwinięta została w zawartą w pracy koncepcję nowego modelu turystycznego dla związanego z kanałem regionu. Jak Autorka zapowiada, koncepcja tego nowego modelu wykorzystania KE zakłada wprowadzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej oraz zaprojektowanie nowego środka transportu dostosowanego do specyfiki kanału i regionu – co

stanie się zadaniem Autorki. Metody pracy zostały dobrane trafnie, choć mogłyby być bardziej wyraźnie wyodrębnione z całości tekstu.

Ponieważ celem pracy jest przedstawienie pewnego projektu, który realizowany jest w konkretnym krajobrazie i wynika z jego walorów, Autorka z rozdziału drugim analizuje pojęcie krajobrazu w trzech ujęciach: architektonicznym, geograficznym i humanistycznym. Przedstawiając te ujęcia Kandydatka prowadzi bardzo interesujący dyskurs naukowy omawiając relacje i zależności pomiędzy różnymi sposobami odczytywania i interpretacji krajobrazu przez takich badaczy jak między innymi Bogdanowski, Chmielewski, czy Myga-Piątek. Autorka eksponuje fakt, że w różnych ujęciach konceptu krajobrazu, w ujęciu systemowym, typologicznym czy hierarchicznym krajobraz nie może być interpretowany w izolacji od człowieka z uwagi m.in. na jego rolę w przekształcaniu tego krajobrazu, jego interpretowanie krajobrazu, a nawet sama obecność w krajobrazie. Autorka rozważa też pojęcie krajobrazu z punktu widzenia subiektywnych odczuć poszczególnych odbiorców. Interpretacja ta, wywodząca się z humanistycznych nurtów rozumienia krajobrazu stanowi interesujący wkład w budowę całego procesu tworzenia nowej koncepcji turystyki zaproponowanej w pracy doktorskiej. Reasumując, pierwszy rozdział to bardzo rzetelnie i twórczo przemyślany fragment pracy, który stanowi interesujący punkt wyjścia do tworzenia koncepcji rozwoju regionu z wykorzystaniem potencjału turystycznego KE.

W tym miejscu pojawia się pytanie czym jest turystyka i jak można ją roznieć – zagadnienie to analizowane jest w drugim rozdziale pracy. W pierwszym podrozdziale Autorka omawia kwestie związane z identyfikacją turystyki i różnych form turystyki kulturowej. Pozwala to na wyodrębnienie takich obszarów turystyki kulturowej, które staną się centralnym punktem proponowanej w ramach pracy oferty (turystyka kulturowo-przyrodnicza i regionalna, turystyka kulturowa obszarów wiejskich i turystyka obiektów przemysłowych i technicznych). Kandydatka znakomicie porusza się poświęconej temu zagadnieniu literaturze przedmiotu. W kolejnych podrozdziałach, analizowane są różnego rodzaju relacje pomiędzy turystyką i krajobrazem, dyskutowane sposoby percepcji krajobrazu i jego waloryzacji z punktu z różnych perspektyw badawczych.

Z analizy dysertacji można wywnioskować, że ważna dla określenia nowych sposobów wykorzystania KE jest koncepcja środowiska wykorzystywana w geografii turystyki. m.in do tworzenia modeli terytorialnych systemów rekreacyjnych. Z punktu widzenia kolejnych części pracy istotne jest zwrócenie uwagi, że turystyka zorganizowana jest przestrzennie, tworzona jest w przestrzeni krajobrazu, ale też ten krajobraz współtworzy.

W tym miejscu pracy można byłoby jednak pokusić się o sporządzenie rodzaju graficznej lub opisowej matrycy, która ukazywałaby powiązania pomiędzy różnymi interpretacjami krajobrazu i rozumieniem turystyki ze wskazaniem, które z nich stanowiły wątek dominujący w budowaniu

koncepcji turystycznej dla regionu KE. Takie dookreślenie według jakiej koncepcji turystyki i z jakiej tradycji rozumienia krajobrazu koncepcja aktywizacji turystycznej regionu KE została zbudowana będzie koniecznym wskazaniem w sekcji tekstu poświęconej przedstawieniu metody w przypadku publikacji efektów badań zawartych w doktoracie w artykule naukowym. Jeśli proponowany model turystyczny jest znacznie szerszy to też należałoby określić z których wątków badań o turystyce i badan o krajobrazie Autorka korzysta w największym stopniu, a które chociaż omówione w rozdziałach 2 i 3 pozostają nieco na uboczu.

Kandydatka bardzo trafnie podsumowuje rozdział trzeci eksponując dwa ważne z punktu widzenia konstrukcji i tematu pracy zagadnienia: turystyki w kontekście krajobrazów wodnych oraz turystyki w kontekście dziedzictwa przemysłowego. Jest to znakomity punkt wyjścia do kolejnych rozdziałów pracy.

W rozdziale czwartym Autorka analizuje znaczenie kanałów w krajobrazie – od ich potencjału do przyciągania i urzekania odbiorcy, czego świadectwem są liczne reprezentacje kanałów w malarstwie pejzażowym, aż do zmieniających krajobrazy wodne przekształceń epoki przemysłowej. Jest to kolejna znakomicie napisana część pracy. Autorka zwraca uwagę, że kanały, jako że same w sobie są dziedzictwem kulturowym, zapewniają kontakt z naturą, a jednocześnie przemieszczanie się nimi pozwala na niespieszne odkrywanie walorów otaczającego krajobrazu posiadają znaczące walory turystyczne. W wielu przypadkach konieczna jest jednak ich rewitalizacja.

Autorka, przywołując liczne udane przykłady transformacji – oprócz badań literaturowych znakomicie wykorzystuje wiedzę zdobytą podczas udziału w licznych konferencjach poświęconych dziedzictwu kanałów. Analizuje procesy przemian i wskazuje na potencjał, nawet latami zaniebanych kanałów, do przekształcenia w obiekty turystyki kulturowej. Dokonując tych analiz, słusznie zauważa, że rekreacja związana z kanałami nie ogranicza się jedynie do poruszania się drogami wodnymi, ale także na lądzie poprzez powiązane z kanałami szlaki piesze i rowerowe wraz z ich całą infrastrukturą, jak m.in. miejsca biwakowania, handel, gastronomia. Z kolei takie wejście w teren pozwala na autentyczne zetknięcie turysty ze środowiskiem przyrodniczymi i kulturą danego regionu Spostrzeżenie to okaże się bardzo ważne dla tworzonej przez Autorkę koncepcji turystycznej KE. Analizy te pozwoliły na prawidłowe ustalenie założeń do pracy koncepcyjnej: wprowadzenie turystyki zrównoważonej opartej na dziedzictwie kulturowym, próba wyjścia poza liniowe zwiedzanie i wejścia w region. Komponentem projektowym pracy jest opracowanie koncepcji oryginalnego obiektu pływającego oraz obiektów infrastruktury turystycznej na lądzie. Jest to w pełni oryginalne ujęcie propozycji oferty turystycznej dla regionu KE.

Po rzetelnym przygotowaniu analitycznym zawartym w pierwszych rozdziałach (Krajobraz, Turystyka, Kanały) Autorka przechodzi do przedstawienia charakterystyki Kanału Elbląskiego.

Prezentuje informacje o unikatowej wartości rozwiązań technologicznych kanału i jego walorach jako zabytku techniki, a jednocześnie wskazuje na wyraźne deficyty w związane z wykorzystaniem KE w ofercie turystycznej. Wykazuje, że niewłaściwe użytkowanie kanału prowadzi do jego degradacji jako zabytku techniki i w żaden sposób nie stymuluje rozwoju regionu. Wskazania te nie byłyby możliwe bez dogłębnej wiedzy o Kanale i licznych doświadczeniach wynikających z jego użytkowania. Głównym założeniem pracy staje się integracja szlaku wodnego z obszarami lądowymi związanymi z kanałem, które na potrzeby pracy Autorka nazywa Regionem Kanału Elbląskiego. Z KE związanych jest kilka znacznie różniących się od siebie regionów fizjograficznych. Kandydatka bardzo precyzyjnie opisuje specyfikę krajobrazu tych regionów, podając informację o rzeźbie terenu i środowisku kulturowym i przyrodniczym. Warto jednak byłoby ukazać rozmieszczenie tych regionów na mapie, które stanowiłaby bardzo dobre odwołanie graficzne do tekstu pisanego. Podobnie, w pracy brakuje mapy z wrysowanym układem Kanału Elbląskiego.

Kilka uwag, które nie umniejszają wartości pracy, a dotyczą opisu regionu Żuławy Wiślane:

1.

Opisując krajobraz Żuław Wiślanych i jego historię nie można powoływać się na opinie Ludwiga Passarge, pruskiego podróżnika żyjącego w połowie XIX wieku, którego książka ma charakter popularyzatorskiego dziennika z podróży, a nie badań naukowych. W XIX wieku (zabór pruski) dość powszechna była narracja o kulturze niemieckiej jako jedynej kształtującej przeszłość kulturową we Wschodnich Prusach, można ją odnaleźć w wielu innych opracowaniach z tej epoki, na co zwraca uwagę wielu badaczy. W artykułach naukowców - historyków i geografów badających przemiany krajobrazu Delt Wisły znajdują się informacje o osadach na tych terenach już w czasach neolitycznych i sieciach osadniczych na początku 12 wieku (np. Plit, Mielczarski i Odyniec). W XIV wieku nowi osadnicy przybywali na tereny Delt Wisły zarówno z terytorium Fryzji (Mielczarski and Odyniec) jak i z Flandrii (Reh, Steenbergen and Aten). Holendrzy posiadają nawet określenie na wielką falę migracji z terenów Niderlandów do Delt Wisły w XIV – “Ostkolonisation” (Reh, Steenbergen and Aten). Podobnie, nie na wiek XVIII datować można początek działalności gospodarczej na Żuławach (str. 82).

Na stronie 82 Autorka opisując region używa jedynie określenia Żuławy. Kazimierz Cebulak, wielki znawca problematyki krajobrazu hydrograficznego delty Wisły przy różnych okazjach i w różnych publikacjach zwracał uwagę, że określenia Delta Wisły i Żuławy nie są tożsame. Żuławy w ujęciu encyklopedycznym i hydrologicznym to naniesione przez rzeki namuły, które akumulują się na pewnych obszarach tworząc widoczne uniesione wyspy na tle otaczającej wody. Stąd nazwa niemiecka regionu „Werder” – kępa/wyspa. Jako takie, Żuławy, nie znajdowały się początkowo poniżej poziomu morza, wypiętrzone były przez ciągłą akumulację materiału aluwialnego, a woda z nich odpływa w sposób grawitacyjny. Kolejne generacje osadników, przeniosły wiedzę, głównie z terytorium Niderlandów, jak można wypompować

wodę i osuszyć tereny znajdujące się poniżej poziomu morza, z których woda nie odpłynie grawitacyjnie. Tak powstały poldery, które stanowią znaczne terytorium regionu wraz z całą siecią hydrograficzną. Cebulak jako badacz sugeruje używanie terminu Żuławy do określenia obszaru gospodarowania ziemią, a obszar Deltę Wisły do układów wodnych. Oczywiście, istnieje nazwa geograficzna regionu Żuławy Wiślane, więc oba rozumienia się przeplatają, należy jednak w pracach naukowych (na pograniczach lądu i wody), które Autorką zapewne będzie przygotowywała w przyszłości, być świadomym temu rozwarstwieniu znaczeniowemu i używać terminu z ostrożnością.

Bardzo ciekawe są analizy widoczności z poziomu osoby stojącej i siedzącej na łodzi przemieszczającej się Kanałem Elbląskim. Warto byłoby wykorzystać te analizy w odniesieniu do zaproponowanego w pracy obiektu pływającego. Pokazane same w sobie są atrakcyjną częścią analiz, ale nie jest wiadome, czy analizy tego typu zostały wykorzystane w projekcie.

Nowa koncepcja turystyczna dla Kanału Elbląskiego została ukształtowana i opisana w sposób w sposób znakomity. Autorka identyfikuje wszystkie defekty obecnego wykorzystania turystycznego kanału i proponuje nowe autorskie rozwiązania. Myśli przewodnie nowego modelu turystycznego są bardzo dobrze wyartykułowane, a każdy akapit wnosi oryginalne treści. Kształtując nową koncepcję wykorzystania kanału Autorka odnosi się zarówno do warunków przyrodniczych, ochrony systemów ekologicznych jak i do krajobrazu kulturowego. Znając doskonale trasę Kanału Elbląskiego projektuje lokalizację mikro przystani. Poszczególne trasy wycieczek rowerowych lub pieszych powiązane z postojem w mikro przystaniach są bardzo starannie zaprojektowane tak, aby faktycznie niespieszna turystyka mogła stać się czynnikiem aktywizującym cały region. Trasy zostały bardzo dobrze przedstawione na mapach. Pewien niedosyt budzi brak mapy obrazującej trasę przebiegu samego kanału w całym opracowaniu poświęconym KE.

W części projektowej pracy Autorka proponuje koncepcję jednostki pływającej oraz mikro przystani. Ta część pracy należy ocenić również bardzo wysoko. Cały proces projektowy został przeprowadzony w sposób modelowy. Autorka przeanalizowała inne podobnego typu jednostki pływające na świecie, rozwiązania materiałowe, a także możliwe formy napędu obiektu pływającego po Kanale Elbląskim z uwzględnieniem charakterystyki hydrotechnicznej i przyrodniczej kanału. W efekcie zaprojektowała ciekawy obiekt o napędzie koła łopatkowego ze zmieniającym się samoczynnie położeniu łopatek. Zaproponowany obiekt ma część stałą: jest to napęd i wymiary oraz część, którą można ukształtować wariantowo, w zależności od potrzeb i wybranego modelu turystyki. Ta elastyczność stanowi duży walor zaproponowanego rozwiązania. Opracowanie techniczne w postaci aksonometrii zaproponowanego obiektu, jego rzutów, widoków, wizualizacji itp. należy uznać za w pełni wystarczające i odpowiadające konwencji i celom pracy.

Projekty mikro przystani również przeprowadzone są w prawidłowy sposób. Pewna uwaga dotyczy kwestii pominiętej w pracy – potrzeby analizy kartograficznych, głównie powszechnie dostępnych map z XIX i początku XX wieku, aby ustalić, czy jakieś obiekty o znaczących walorach kulturowych nie znajdowały się w miejscach planowanej lokalizacji pawilonów. Autorka przeanalizowała dostępne rozwiązania materiałowe i formy dla budynków obsługujących przystanie. Wybór kontenerów jest interesującą propozycją, tym bardziej, że sam kontener jest jedynie konstrukcją i możliwy jest dość swobodny dobór estetyki materiałów wykończeniowych. Uważam, że zaproponowana przez Autorkę minimalistyczna forma tych obiektów dobrze się wpisze w krajobraz. Autorka zakłada, że część z tych kontenerów można byłoby wywozić na zimę. W takim przypadku należałoby wyraźniej osadzić te pawilony w przestrzeni, aby osoby obsługujące takie transporty nie zrzucały tych obiektów gdziekolwiek w pobliżu mikro przystani. Pracę zamyka bardzo dobrze napisane podsumowanie i wnioski.

Reasumując, postawiona na wstępie pracy teza została zweryfikowana pozytywnie i postawiony przez Autorkę dysertacji cel został w pełni osiągnięty.

Opracowanie redakcyjne i edytorskie

Praca jest znakomicie przygotowana pod względem redakcyjnym, napisana jest bardzo dobrym naukowym językiem, a myśli formułowane są w sposób klarowny. W pracy przedstawiony jest cały proces projektowania obiektu pływającego i pawilonów: od szkiców po rysunki techniczne i wizualizacje.

Podsumowanie

Przedłożona do recenzji rozprawa jest wartościową, rzetelną oraz bardzo dobrze skonstruowaną pracą naukową i artystyczną. Autorka wykazuje się znakomitym przygotowaniem teoretycznym, odpowiednią wiedzą, precyzją wypowiedzi i umiejętnościami projektowania w konkretnych warunkach środowiskowych z poszanowaniem krajobrazu kulturowego regionu. Praca zakończona jest dobrze sformułowanymi wnioskami. Obok walorów artystycznych i poznawczych praca posiada bardzo wysokie wartości aplikacyjne. Praca mogłaby stać się punktem wyjścia do realizacji nowej koncepcji turystycznej dla Regionu KE. Reasumując, stwierdzam, że recenzowana rozprawa jest oryginalną pracą spełniającą wymagania stawiane pracom doktorskim (Ustawa z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 15 września 2017 r., poz. 1789 ze zm.). Wnioskuje zatem o dopuszczenie mgr inż. arch. Julii Wlekińskiej do publicznej obrony. Ponadto, ze względu na unikatowy charakter dysertacji, wagę podjętego tematu, dojrzałość naukową prezentacji problemu, zbudowanie bardzo wartościowego i przemyślanego modelu nowej koncepcji turystycznej o wysokim poziomie artystycznym i użytkowym, wnioskuje o nadanie rozprawie wyróżnienia.

